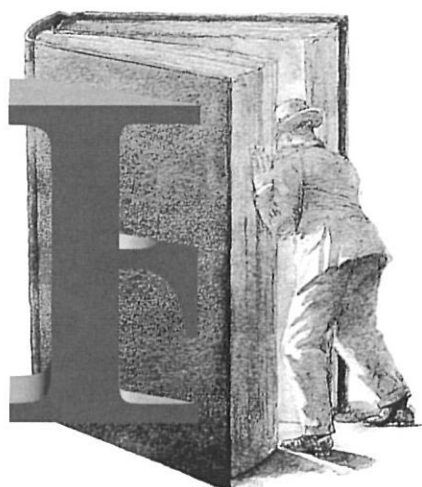

Les biblioteques públiques

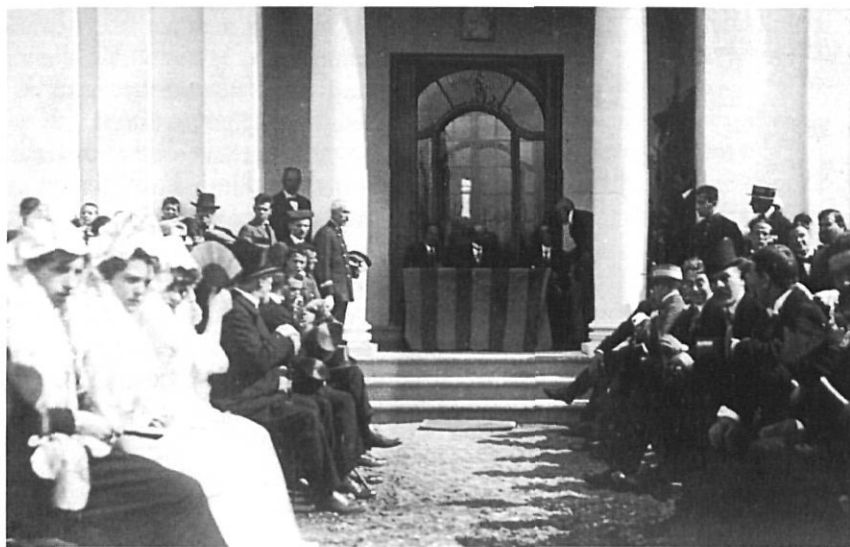

ncara no han estat prou estudiats el nefast trencament, i la conseqüent involució, que suposa el franquisme per a la vida cultural catalana. La idea general, consensuada, és que la tasca de la Mancomunitat, primer, i de la Generalitat republicana, després, fou exemplar i auspiciava un futur brillant. Això és particularment cert en el camp de les biblioteques i, especialment, en el de les biblioteques públiques.

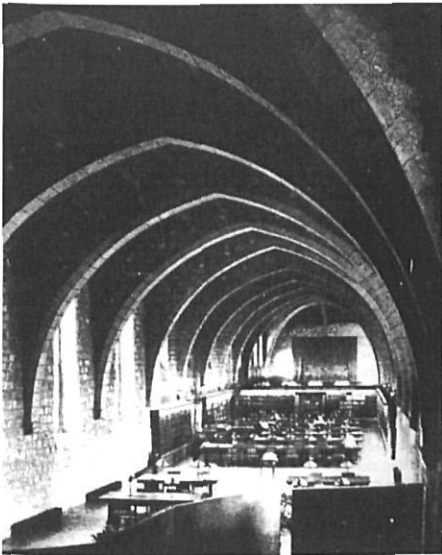
De la Mancomunitat al franquisme

La creació d'una xarxa de biblioteques populars de la Mancomunitat obeïa a un projecte que havia estat posat per escrit i aprovat el 1915. La Biblioteca de Catalunya i l'Escola eren els altres punts bàsics de l'engranatge. Les biblioteques eren concebudes per representar el començament d'una vida nova als pobles de Catalunya i això ha de produir-se amb una puresa i un allunyament respecte els contactes amb la vida vella»(1).

A les comarques gironines la primera biblioteca popular s'inaugurava a Olot el setembre de 1918, el mateix any que es van inaugurar la de Valls, Sallent i les Borges Blanques. Vindrien després les inauguracions de Canet de Mar el 1919, i el Vendrell, Pineda i Figueres el 1922. Aquestes vuit biblioteques ubicades en edificis de nova planta, característicament noucentistes, eren conduïdes per bibliotecàries professionals sortides de la nounada Escola de Bibliotecàries, creada específicament amb aquesta finalitat.

*Inauguració de la Biblioteca
Popular d'Olot
el 22 de setembre de 1918.*

*Biblioteca de Catalunya.
A l'esquerra, un acte públic durant la Dictadura;
el general Primo de Rivera i el rei Alfons XIII.*

La dictadura de Primo de Rivera trenca, com ho farà després decisivament el franquisme, la unitat d'aquesta xarxa i en ambdues situacions les biblioteques s'assignen a les diputacions respectives. Tanmateix, en la primera dictadura la ruptura no és total i malgrat la separació administrativa es mantenen molts lligams professionals.

La Generalitat republicana, el 1932, elabora una «proposta d'organització de les biblioteques de Catalunya» i es reprenen els esforços per bastir una xarxa de biblioteques que respongui tant a les exigències de l'alta investigació com a la difusió general de la cultura en tots els punts del territori. Una vegada més, l'esforç de modernització s'inspira en els exemples europeus més avançats. Es crea un Servei General de Biblioteques de la Generalitat, s'obren nous equipaments, es treballen molt bé les normatives tècniques, es creen lots per als petits municipis... No serà la guerra qui esfondrarà aquest projecte magnífic i de plenitud, sinó la fi del conflicte i la victòria del general Franco. Les mesures imposades pel franquisme són dures: es desmembra la xarxa de biblioteques, es tanquen alguns centres, hi ha depuracions de personal, importants purgacions dels fons, s'obstaclitza el préstec mitjançant la imposició de pagament...

Algunes d'aquestes mesures es relaxaran amb el temps: el 1956 un decret de Presidència de la Diputació disposa la supressió del cobrament de segells pel servei de préstec. Tanmateix, l'any 1960 encara es recomana retirar les obres de Voltaire de la sala perquè figuren a l'Índex de Llibres prohibits.

*Franco, acompanyat de Ruíz Jiménez,
inaugura el primer bibliobús espanyol
el 12 d'octubre de 1953.*

«La Mancomunitat i la Generalitat republicana van fer una tasca exemplar en el camp de les biblioteques públiques»

El restabliment del sistema democràtic

Amb l'aprovació de la Llei 3/1981 de 22 d'abril, de Biblioteques, la Generalitat de Catalunya inicià una política bibliotecària força definida: es van tancar alguns dels centres de lectura heretats perquè no reunien les mínimes condicions exigibles (d'espai, de fons, de personal, de serveis), se'n remodelaven d'altres i es van començar a crear noves biblioteques. Simultàniament es creaven les Centrals de Biblioteques (1980), oficines tècniques que vetllaven per l'establiment i cohesió d'una xarxa de biblioteques en els seus territoris respectius i que són hereves dels Centres Coordinadores de Biblioteques, fruit del conveni de les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona amb el Servicio Nacional de Lectura.

La creació d'aquestes noves biblioteques partia d'una iniciativa municipal: era l'ajuntament qui sol·licitava l'establiment d'un conveni. Aquests convenis solien ser a dues bandes, entre l'ajuntament i la Generalitat però, en el cas de les comarques gironines, sovint hi participava també la Diputació de Girona. En alguns casos fins i tot podia haver-hi una quarta figura, la d'alguna entitat financera, normalment la Caixa de Girona, que solia cedir el local i col·laborar amb les despeses de moblament i de manteniment.

En aquesta època s'inauguren, doncs, a les nostres comarques, moltes biblioteques (v. fig. 1). Les biblioteques s'obren aquí i allà, esquitxant el territori, sense obeir cap pla directriu. No hi ha cap projecte per fer front a les necessitats reals de lectura amb una inversió lògica i racional dels recursos. La creació d'aquestes biblioteques respon a l'interès que manifesten els municipis, alguns municipis, per l'establiment d'un conveni i a un marc normatiu potser massa generós (generós en l'abast: les «Normes per a biblioteques públiques»⁽²⁾) recomanaven punts de servei estable en municipis de més de 1.500 habitants; generós en els plantejaments: les exigències de superfície i condicions no eren precisament ambiciosos).

D'aquí el desequilibri territorial que trobem avui: inexistència de biblioteca pública en municipis com Sant Feliu de Guíxols, Lloret, Torroella, Banyoles, la Bisbal o Cassà i la realitat d'un grapat de petites biblioteques en poblacions de reduïdes dimensions com Garriguella, Besalú, Sant Gregori, Begur, Bescanó, la Jonquera, Sant Joan les Fonts o tantes d'altres.

D'aquí situacions tan anormals com la de Salt que va aconseguir una biblioteca infantil, la d'en Massagan, tot i tenir com tenia ja des de l'any 1954 una biblioteca pública, amb secció infantil des del 1984. I la va haver abans que municipis com Puigcerdà, Roses o Palanós es beneficiessin del seu equipament públic i bàsic. D'aquí, també, l'anòmala i lamentable situació de la ciutat de Girona.

Fig. 1.

La creació de noves biblioteques (1980-1995)

- 1980: Creació de la Central de Biblioteques de Girona.
- 1981: Castell-Platja d'Aro.
- 1982: Bescanó, Hostalric i Llagostera.
- 1983: Ribes, Santa Cristina d'Aro i Vidreres.
- 1984: L'Escala, secció infantil de la biblioteca Minstral de Salt.
- 1985: Besalú, Garriguella i Sant Joan les Fonts.
- 1986: Sant Feliu de Pallerols.
- 1987: Castellfollit de la Roca. Unificació sota el nom de «Marià Vayreda» de la biblioteca popular «Jaume Bofill i Mates» i la Biblioteca Municipal d'Olot.
- 1988: Noves instal·lacions de la biblioteca de Castell-Platja d'Aro. Fonoteca de Marià Vayreda a Olot.
- 1989: Sant Gregori.
- 1990: Biblioteca infantil d'en Massagan a Salt i biblioteca Jaume Vicens Vives de Roses.
- 1991: Puigcerdà.
- 1992: Caldes de Malavella i la Jonquera.
- 1993: Palanós. Revisió Sarrià?
- 1994: Remodelació biblioteques de Sils i Campdevànol.
- 1995: Remodelació biblioteca de Taialà.

Ras i curt, els resultats de la política seguida aquests anys són evidents: les biblioteques creades o heretades han funcionat aïlladament, amb més o menys fortuna, segons la vàlua del personal que se'n va fer càrrec i l'interès del seu ajuntament (interès que cal traduir, evidentment, en inversió en pesetes i no en el nombre de declaracions de bona voluntat).

Les Centrals de Biblioteques i el Servei de Biblioteques de la Generalitat poca cosa han pogut fer per donar consistència de xarxa al conjunt de biblioteques. L'escassetat de recursos i de personal, la ingent obra que han suposat les constants inauguracions de noves biblioteques, l'atenció a les biblioteques ja creades (catalogació, revisions, assessorament sobretot en aquells equipaments petits conduïts per auxiliars de biblioteca) no han permès gaires concessions. La urgència de les tasques a escometre ha impedit de realitzar projectes més ambiciosos i també necessaris: tanmateix, als anys 80, ja es va iniciar el catàleg col·lectiu manual en previsió de l'existència d'un futur préstec interbibliotecari.

Una nova llei, un nou marc

L'any 1993 s'aprova una nova llei. Calia una nova llei, un nou marc? Aquest tema ha generat molta polèmica i no ha estat exempt de consideracions que superen els límits d'allò que es considera estrictament professional o tècnic.

El que resulta evident, se situï la discussió en el nivell que se situï, és que ha estat precisament durant aquests anys que el paper de les biblioteques ha canviat. S'han estat creant, organitzant i difonent uns serveis que, en poc més d'una dècada, han envellit més que en els darrers cent anys.

No té gaire sentit continuar obrint biblioteques (tot i el legítim afany de socialibilitzar l'accés a la informació) en tots els punts del territori. La biblioteca pública, com a univers tancat, com a mostra de tot el coneixement humà; la biblioteca pública, bolcada en el seu fons, reclosa en si mateixa, conservadora i divulgadora dels seus documents és un concepte obsolet. Aquesta concepció, amb alguna pinzellada de modernitat, arranca de l'ideal decimonònic que va insuflar el naixement de les *public library* als EUA pels volts dels anys 1890.

És sobretot el desenvolupament de les noves tecnologies de la comunicació, l'augment quantitatiu i diversificat de les demandes d'informació (i el fet que aquestes siguin cada dia més complexes), l'aparició de nous suports documentals i l'explosió informativa d'aquesta darrera dècada el que fa que el tema de la biblioteca pública s'hagi de replantejar de cap i de nou. Díficilment

**«Les biblioteques
creades
o heretades
han funcionat
amb més o menys
fortuna segons
la vàlua
del personal
i l'interès
dels ajuntaments»**

**«La redefinició
d'aquestes
biblioteques
implica
el coneixement
profund
del mercat
i el canvi en els
procediments
de treball»**

poden esgarrapar-se diners públics per crear i mantenir serveis que no solament són infrutilitzats sinó que ofereixen, avui, menys informació del que qualsevol persona pot abastar des de casa seva, amb un PC i un modem.

Les biblioteques han de redefinir-se. I aquest fet implica l'establiment o la revisió dels objectius a curt i llarg termini, el coneixement profund del mercat (què se sap, avui, de les necessitats reals dels usuaris que no sigui el que es pot intuir de les seves demandes, sovint mal formulades?; què se sap de la majoria silenciosa, dels no-usuaris?). Això suposa també el canvi en els procediments de treball i la doble exigència d'utilitzar adequadament uns recursos cada vegada més escassos (en temps de crisi, cal rendibilitzar més que mai, tots els mitjans i cal, a més, entendre que aquesta mateixa crisi converteix els serveis públics en elements encara més vitals i necessaris).

En paraules de Maurice B. Line, ex-director general de la Divisió de Ciència, Tecnologia i Indústria de la British Library: «Hem d'acceptar que, actualment, el canvi és una forma permanent de vida. Això també vol dir que s'ha d'estar preparat per a continus canvis. El canvi a les biblioteques no és fàcil. Ve a ser com fer ballar els dinosaures, i fer canviar els bibliotecaris és com fer carreres de cargols» (3).

Es dicta, doncs, el 1993, una nova llei. És la Llei 4/93, de 18 de març del sistema bibliotecari de Catalunya; una llei per a un país petit i administrativament complex, immers en aquest món en contínua transformació.

Un dels aspectes més controvertit i més interessants d'aquesta nova llei

Puigcerdà

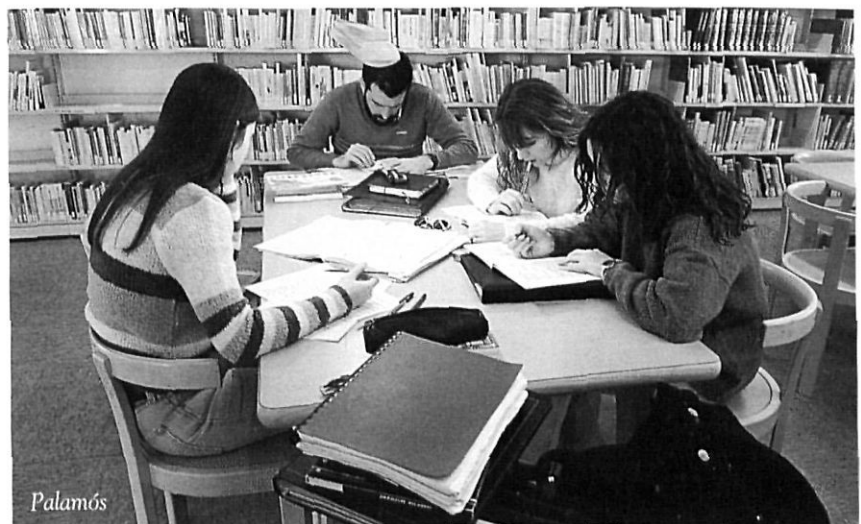
pel que fa a la lectura pública és la municipalització de les biblioteques. Aquest fet no solament obeeix al principi de la subsidiarietat i al que explicita la Llei de Bases del Règim Local sinó que respon al dictat del més elemental sentit comú.

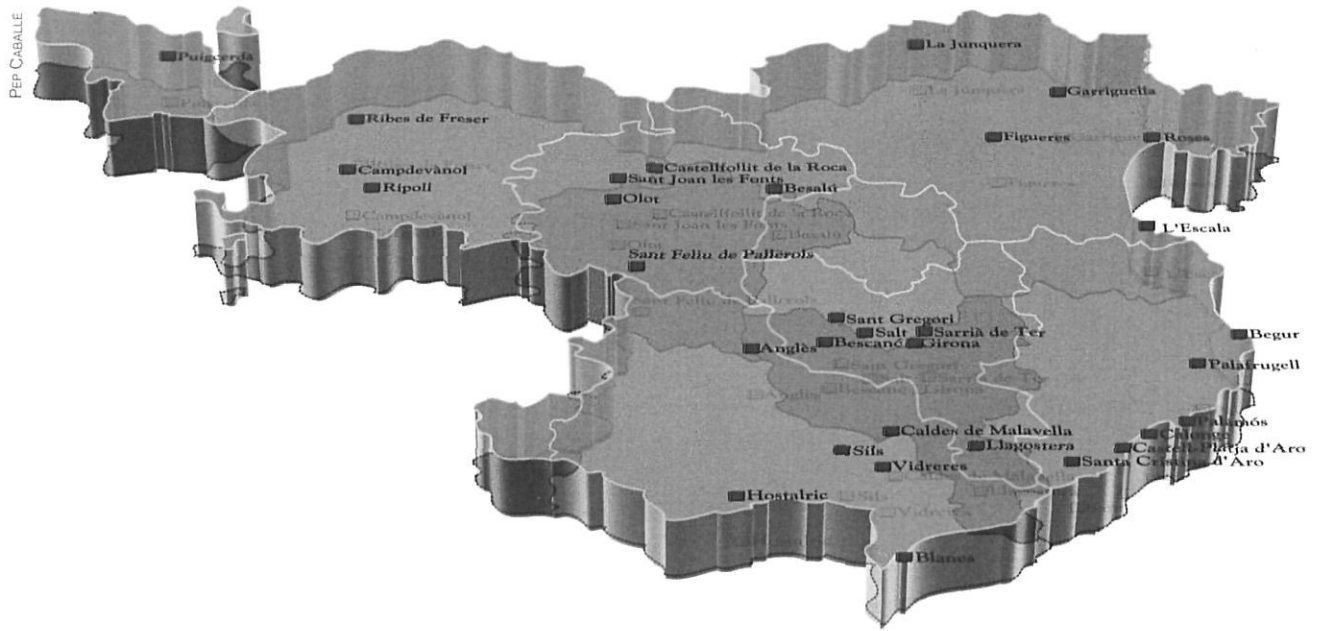
Perquè, de què parlem quan parlem de biblioteca pública?

Clàssicament se l'ha definida com el lloc de formació, informació i lleure. Aquesta definició conserva el seu sentit si donem el màxim abast a aquests conceptes. Cal precisar però que la revisió del manifest de la Unesco sobre biblioteques públiques accentua les funcions informatives i educatives i no menciona la d'oci, no pas perquè es refusi aquest ús dels serveis bibliotecaris sinó per evitar equívocs sobre els serveis susceptibles de ser oferts per les biblioteques públiques.

Les biblioteques públiques estan trencant la seva imatge estereotipada de centres conservadors (en tots els aspectes) dels seus fons. Han de reflectir l'actualitat de l'edició i no conformar-se a ser un dipòsit de documents estàtics. La nova imatge de les biblioteques com a centres multimèdia per la multiplicitat dels suports que acullen (llibres, revistes, CD, CD-Rom, vídeos) és una imatge parcial de la seva realitat. La informació sobre els horaris del transport públic, la consulta telemàtica d'una base de dades, l'autoaprenentatge d'un idioma, la preparació d'un viatge, la biblioteca de i per a l'empresa o

«La municipalització de les biblioteques públiques respon al dictat del més elemental sentit comú»

Equipaments públics actuals.

la col·lecció en llengües minoritàries d'integració i suport als immigrants són serveis tan importants com llegir/veure un conte infantil en CD-Rom, completar la bibliografia d'una matèria acadèmica, fullejar un diari o triar una novel·la per al cap de setmana.

El dret a la informació és un dret reconegut en els sistemes democràtics. És més, és un dels drets constitutius i inherents a la democràcia.

La biblioteca pública com a espai plural en tots els sentits: lloc de comunicació, lloc d'intercanvi, lloc de paraula i de cultura. De l'àgora grega a la sofisticació tecnològica, del paper imprès al llibre electrònic, de la poesia a la informació borsària... la biblioteca pública és l'únic instrument que permet fer arribar a tots, sense distincions i sense discriminacions, qualsevol informació que interressi. És, per tant, una garantia democràtica.

Han de ser els ajuntaments, l'administració més propera al ciutadà, els qui han d'oferir aquest servei, els qui han de triar el model de biblioteca pública més adequat al seu municipi. L'elecció dels ajuntaments abasta des de quina prioritat ha de prendre per al govern municipal aquesta biblioteca (i quina és la seva traducció pressupostària), a quines són les missions que se li confien i que han de ser definides entre la corporació i la mateixa biblioteca, escoltant sempre els usuaris reals i potencials. És essencial el disseny d'un

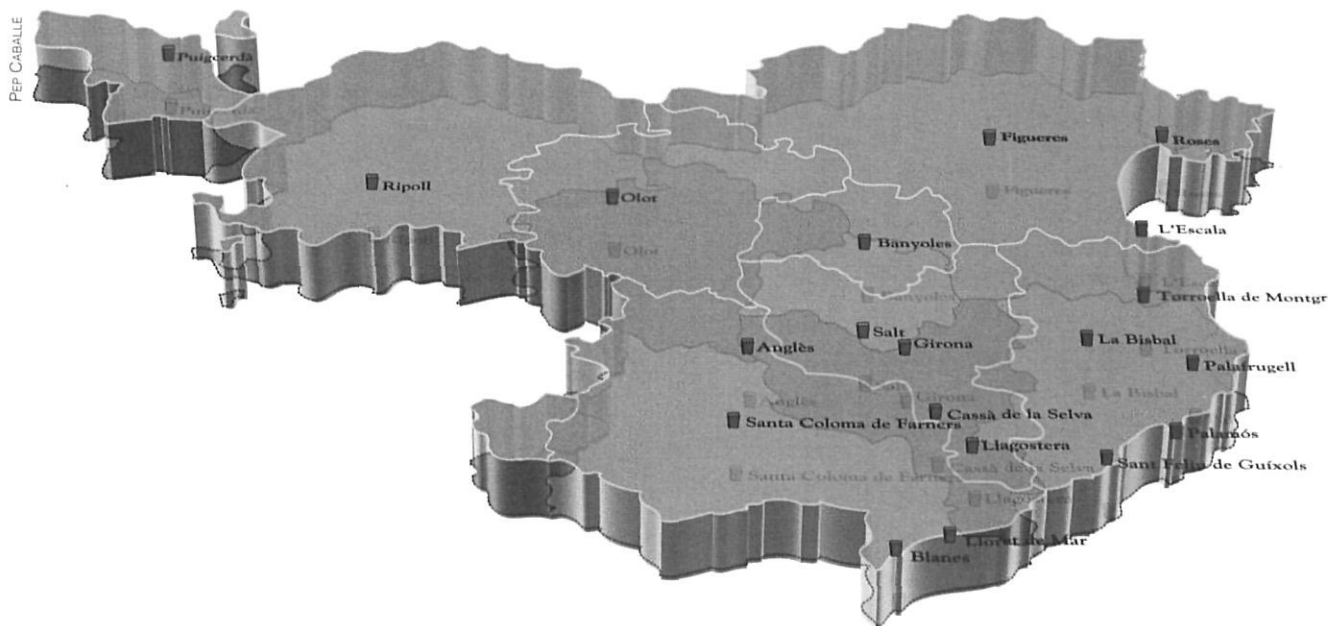
projecte, d'una política i dels mitjans que li han de correspondre. La biblioteca pública «ha de constituir un element essencial de les estratègies a llarg termini en matèria de cultura, d'informació, d'alfabetització i d'educació», diu textualment el manifest de la Unesco revisat el 1994.

La Generalitat, al seu torn, ha de crear les normatives i vetllar pel seu compliment, ha de proporcionar les eines per a la planificació i ha de donar suport al sistema de lectura pública.

És aquest el sentit de la llei: el protagonisme, i la responsabilitat, han de recaure en el poder públic més implicat en la vida quotidiana. El ciutadà ha de poder exigir, i modificar, l'exercici dels seus drets a través dels seus representants més directes.

Blanes

Equipaments previstos
pel Mapa de la Lectura Pública

El Mapa de la Lectura Pública, una eina bàsica

El Mapa de Lectura Pública (MLP) recull les necessitats de la lectura pública i estableix el tipus de servei que correspon a cada població. És un instrument per a la planificació: recull i avalua els dèficits, permet de prioritzar les actuacions i determina la dimensió bàsica de la biblioteca (metres quadrats, personal, horari) en funció de la dimensió del municipi i de la seva població de fet.

Constitueix, doncs, una eina bàsica per començar a treballar. A aquest MLP, per voluntat del govern català, se li proporciona un Pla Únic d'Obres i Serveis específic per tal d'aconseguir en un termini de 12 anys un mínim equilibri territorial i l'existència garantida d'almenys un gran equipament públic a cada comarca.

A la demarcació de Girona, aquesta actuació ha donat ja tres ambiciosos projectes de biblioteques comarcals: la Bisbal, Banyoles i Olot. Sembla, tanmateix, que l'execució del projecte de la primera d'aquestes biblioteques comarcals no seguirà el calendari previst per problemes pressupostaris de l'ajuntament bisbalenc.

Aquest fet obliga a una reflexió: és possible que estiguem creant la infraestructura bibliotecària que el país necessita però que l'administració local no pot mantenir. Aquesta qüestió no ha de fer rebaixar els plantejaments sinó que ha d'obligar a cercar solucions. El finançament de les administracions locals és avui, en molts altres sentits i camps, un dels temes polítics pendents.

La legislació vigent, el Mapa de la Lectura Pública i el finançament a través d'un Pla Únic d'Obres i Serveis ens permet de ser moderadament optimistes. I la moderació ens la dicta la lliçó de la pròpia història i la preocupació avui centrada en la migradesa de mires del sector polític en temes culturals, en la insuficiència dels recursos i en l'exigència d'un valent reciclatge dels professionals implicats.

M. Carme Renedo i Puig és cap
de la Central de Biblioteques de Girona.

Notes

- (1) «Projecte [...] sobre la instal·lació a Catalunya d'un sistema de Biblioteques Populars». *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, 2 (1915), pàg. 122-123 citat per Teresa Rovira, «La xarxa catalana de Biblioteques Populars: dels orígens a la desfeta del 1939», *Ítem*, 14 (1994), pàg. 5-20.
- (2) Normes per a biblioteques públiques.
- (3) Maurice B. Line, «La gestió del canvi a les biblioteques», *Ítem*, 12 (1993), pàg. 66-80.

